5. Fiil Cümlesi

Türkçede yüklemi isim olan cümlelere isim cümlesi, fiil olan cümleye ise fiil cümlesi denilmektedir. Türkçe bir cümleyi Arapçaya isim ya da fiil cümlesi olarak çevirmek istersek Türkçe cümlenin fiiline göre cümlenin çeşidini belirleriz.

Arapçada isimle başlayan cümleye isim, fiille başlayan cümleye fiil cümlesi denir. Fiil cümlesinin 2 temel ögesi vardır: Fiil ve fail. Genelde buna meful de eklenir. Böylece 3 öge olur.

Örnekler:

Meful	Fail	Fiil

اَلْكِتَابَ	اَحْمَدُ	اَخَذَ
kitabı	Ahmet	aldı.
Tümleç	Özne	Yüklem

5.1. Fail

Cümlenin öznesidir. Fiili yapanı gösterir. Genellikle marifedir. Bazen yerine göre nekra da olabilir. Harekesi ise merfudur. Fail, fiilden sonra gelir. Fiil, faile cinsiyet bakımından uyar; ancak sayı bakımından uymaz. Fail ister müfred, ister müsenna, isterse cem'i olsun, fiil her zaman müfred gelir. Cümlede fail yoksa fiil çekilerek tesniye veya cemi gelebilir.

Arapçada fâil daima merfudur. Merfû', tesniye (ikil) ve cem-i müzekker sâlim (düzenli eril çoğul) isimler hariç sonu zammeli anlamına gelir. Tesniyelerde sondan bir önceki "elif" ile cem-i müzekker sâlimlerde aynı özellikteki "vâv" ref alâmeti (merfû'luk belirtisi) olan zammeye eşdeğerdir. Aşağıdaki cümlelerde altı çizili fâillerle onların merfû'luklarına delil teşkil eden ref alâmetlerini dikkatle inceleyiniz.

Örnekler:

Türkçesi	Arapçası
Çocuk bahçede oynuyor.	يَلْعَبُ الْوَلَدُ فِي الحدِيقَةِ
Anne baba çocukların eğitimiyle ilgilenirler.	يَهْتَمُّ الأَبَوانِ بِتَرْبِيَةِ أَوْلاَدِهِمَا
Müslümanlar güneş doğmadan önce kalkarlar.	يَنْهَضُ الْمُسْلِمُونَ قَبْلَ الْفَجْرِ

5.2. Fiil

Zamana bağlı olarak bir iş, bir oluş ve bir hareket bildiren kelimedir. Mazi, muzari ve emir olarak üçe ayrılır. Mâzî: Türkçemizdeki dili geçmiş zamanın karşılığıdır. Muzâri: Türkçemizdeki şimdiki, geniş ve gelecek zamanların karşılığı olup gelecek zaman anlamına geldiğini gösteren bir delil yoksa şimdiki ve geniş zaman karşılığında kullanılır. Emir: Bir işin olmasını veya yapılmasını istemek için kullanılan fiil kipidir.

Örnekler:

Türkçesi	Arapçası
Hoca, Halit'i ödüllendirdi.	كَافَأَ الأُسْتَاذُ خَالِدًا
Mümin Allah'a tevekkül eder.	يَتَوَكَّلُ الْمُؤْمِنُ عَلَى اللهِ
Otur.	اِجْلِسْ

Şu farklı noktaya da dikkat çekmek istiyoruz: Bazen mazi fiiller dua veya beddua anlamında kullanılır. رَضِىَ اللَّهُ عَنْكَ (Allah senden razı olsun.) ; تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ (Ebu Leheb'in elleri kurusun.) ; بَارَكَ اللَّهُ فِيكَ (Allah seni bereketlendirsin.) cümleleri bu kaideye örnektir.

5.3. Meful

Failin yaptığı işten etkilenen kelime veya kelimelere denir. Türkçedeki nesnenin veya tümlecin karşılığıdır. Mef'ûl daima mansûbdur. Mansûb, tesniye (ikil) ve sâlim cemi (düzenli çoğul) isimler hariç sonu fethalı anlamına gelir. Cem-i müennes sâlimlerde kesra, tesniyelerde ve cem-i müzekker salimlerde ise, sondan bir önceki harf konumundaki "yâ" nasb alâmeti (mansûbluk belirtisi) olan fethaya eşdeğerdir.

Örnekler:

Türkçesi	Arapçası
Çocuk süt içiyor.	يَشْرَبُ الْوَلَدُ الحَلِيبَ
Anne çocukları börekle doyuruyor.	تُشْبِعُ الأُمُّ الأَوْلاَدَ بِالْفَطِيرِ
İstanbul'da kütüphaneleri ziyaret ettik.	زُرْنَا الْمَكْتَبَاتِ فِي إِسْتَانْبُول
Müdür çalışkanları ödüllendirdi.	كَافَأَ الْمُدِيرُ الْمُجْتَهِدِينَ
Ali iki mektubu yazdı.	كَتَبَ عَلِيٌّ اَلرِّسَالَتَيْنِ

Genel Örnekler:

Türkçesi	Arapçası
Öğrenci bir hikâye okudu.	قَرَأَ الطالِبُ قِصّةً
Bebek uyudu.	نَامَ الرَّضِيعُ
Asker öldü.	ماتَ الجُنْدِيُّ
Bayan öğrenciler çıktı.	خَرَجَتِ الطّالِباتُ
İki çocuk oynuyor.	يَلْعَبُ الوَلَدَانِ
İki kız oynuyor.	تَلعَبُ البنتانِ
Müslümanlar secde etti.	سَجَدَ المسلِمونَ
Hasan bir aslan gördü.	رَأى حَسَنٌ أَسَداً
Ali mescitte namaz kıldı.	صَلّى عَلِيٌّ في المسجِدِ

Örneklere dikkat edilirse fâil (özne), ister müfred (tekil), ister tesniye (ikil), isterse de cemi (çoğul) olsun fiil dâima 3. tekil şahıs kipinde gelmektedir. Fiille fâil arasında sadece müenneslik (dişillik)-müzekkerlik (erillik) açısından uyum bulunmaktadır. Türkçe devrik cümlelerde olduğu üzere, Arapça fiil cümlelerindeki Fiil+Fâil+Mef'ûl dizilişi (فِي المسجِدِ صلّيتُ) örneğinde olduğu gibi mef'ûlün öne geçmesi suretiyle bozulabilir. Öne geçen mef'ûl isim olsa da cümle yine fiil cümlesi olarak kalır. Ancak fâil hiçbir zaman için fiilin önüne geçemez. Şayet geçerse cümle fiil cümlesi olmaktan çıkar ve isim cümlesine dönüşmüş olur. Bu durumda öne geçmiş olan fâil de mübteda olmuş olur. Örneğin (الدّرْسَ يَقْرَأُ عليٌّ) "Ali dersi okuyor" fiil cümlesinde fâil (özne) konumunda olan (عليٌّ) kelimesini başa alarak (عَلِيٌّ يَقْرَأُ الدّرْسَ) şeklinde yeniden yazmış olsak cümle artık isim cümlesi ve bir önceki cümlede fâil konumunda olan (عليٌّ) kelimesi de artık fâil değil mübteda olmuş olur.